

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванцова Н. Б. Періодизація професійного розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 105–114.
2. Корольчук М. С. Рівні професійної придатності фахівця в структурі вторинної адаптації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки*. 2019. № 82. С. 18–32.
3. Петрович В. С. Шляхи попередження й подолання професійного вигорання фахівців соціально-педагогічної сфери. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Розділ V. Соціальна педагогіка*. 2019. № 17. С. 130–135.
4. Хоржевська І. М. Професійне становлення спеціаліста та профдеформація. *Реалізація нужди у підлітковому віці: збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2009. Т. 2. Вип. 4. С. 254–257.

ФОТОТЕРАПІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЧЛЕНАМИ СІМЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ УНАСЛІДОК ВІЙНИ

Котломанітова Г. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
gala.slavuta@gmail.com*

Повномасштабна війна в Україні зумовила значні втрати для українського суспільства. І не лише в економічно-матеріальному аспекті – інфраструктурні руйнування, втрата житла, робот; а й у соціально-психологічному – втрати близьких та рідних, соціальних контактів, здоров'я, соціально-емоційної стабільності. Чимало постраждалих унаслідок війни перебувають у стані стресу чи кризовому стані, відчують втому, зниження енергії, соціальну ізоляцію, психоемоційне напруження, розгубленість, тривожність, порушення ментального здоров'я. Таких – 39% людей, за даними соціологічного опитування [2]. Усі вони потребують фахової соціально-психологічної допомоги й підтримки. Актуальними є підбір і використання різних технологій, методик, технік, направлених на підвищення резильєнтності, стабілізації соціального, емоційного та ментального стану постраждалих українців.

Мета статті полягає в розгляді сутності й значення методу фототерапії у роботі з особами, постраждалими унаслідок війни.

На питанні використання фото, а останнім часом і відео, з терапевтично-корекційною метою зосереджується значна когорта сучасних науковців і практиків. Дослідженням фототерапії присвятили свої праці І. Антонович, М. Бурно, Дж. Вайзер, О. Копитін, М. Саволайнен та ін.

Сьогодні складно уявити наше життя без девайсів і гаджетів, фото- та відеозйомки. Фото та відео супроводжує особистість від народження й упродовж усього життя. Для сучасної людини фотографування є способом фіксації важливих моментів життя, «оцифрування» у фото власного зображення, людей, предметів, речей, подій. Зроблені фото та відео зберігаються власником, переглядаються, передаються іншим, оприлюднюються в соціальних мережах. Для багатьох світлина сприймаються як цінні документи, свідчення їх особистісної чи родинної історії. Фотографія є своєрідним містком між особою та зовнішнім світом. У цьому проявляється соціальність фотографії. За твердженням Джуді Вайзер, відомою фахівчиною у галузі фототерапії, звичайні, побутові світлина є не тільки природними каталізаторами соціального спілкування, а й корисним інструментом у ситуаціях відсутності вербальної комунікації [5]. Останнє має значущу цінність у соціальних практиках допомоги особам, які перебувають у кризових ситуаціях, чи належать до уразливих категорій населення.

Фототерапію розуміють як різновид психотерапевтичної практики і як один із видів арт-терапії, які вибудовуються на використанні фотографій та фотографування як інструменту для покращеного розуміння стану та встановлення комунікативної взаємодії з особою з метою терапевтичного чи реабілітаційного ефекту. Психотерапевтичний підхід щодо фототерапії визнає останню лікувально-корекційним методом застосування фотографії для вирішення психологічних проблем, а також для розвитку та гармонізації особистості [3]. На думку О. Копитіна, сутність процесу фототерапії є виявлення завдяки фотографічним образів внутрішніх конфліктів, потреб і переживань клієнтів [3]. Водночас сучасні науковці відокремлюють від фототерапії поняття «терапевтична фотографія» [4]. Відмінність між ними полягає у прояві діяльності фахівця. При фототерапії працює фахівець – психолог, психотерапевт, арт-терапевт, який обізнаний й професійно керує процесом терапевтичного впливу завдяки засобу фотографії. При терапевтичній фотографії фахова діяльність не обов'язкова. На наш погляд, фахівець може виступати ініціатором, фасилітатором використання фотографії та фотографування з конкретною ціллю. Останнє можливе й доцільне в роботі соціальних працівників, соціальних педагогів, які працюють з різними соціальними категоріями осіб, котрі

потребують психосоціальної допомоги, підтримки, соціальної адаптації та реабілітації. На разі такої допомоги потребують особи (різного віку), сім'ї, що постраждали внаслідок війни.

Метою терапевтичної фотографії як способу фотографічних практик є позитивні зміни в конкретних особах, парах, сім'ях в аспекті психосоціальному, і водночас включають методи фотографії соціальної дії, мета яких – покращити добробут, зменшити соціальне відчуження, створення позитивних змін на рівні громади, суспільства, національному чи міжнародному рівнях (сайт). Важлива властивість фотографії – її соціальність. Фотопродукція налагоджує й забезпечує зв'язок особистості з соціумом, сприяє її соціалізації та інтеграції.

За твердженням Дж. Вайзер, усі фотографії, які роблять і зберігають люди, є своєрідним «дзеркалом» життя, «дзеркалом» минулого, які відображають щось важливе, значиме для них [5]. За допомогою світлин особа зупиняє час, щоб повернутися до перегляду та осмислення зображення пізніше. Тож фото є засобом протистояння забуттю прожитого, збереження пам'яті минулого. Водночас власноруч зроблені фотографії володіють широким спектром інформації, не лише в часовому й просторово-географічному аспекті, а й в аспекті емоційно-смісловому. Світлини як «візуальні метафори» зафіксованого моменту життя можуть суттєво допомогти клієнтам згадати, повторно пережити, порівняти, уявити та проявити свої почуття. Використання власних фотографій та реакцій на них інших людей є «провідником у власне підсвідоме» клієнта та допомагає конструктивно справитися з думками, почуттями, споминами [5].

Використання фотографій для фахівця є інструментом діагностики – внутрішнього стану, соціальної проблематики й ставлення до проблеми клієнта. Фахівці у галузі фототерапії наголошують на тому, що техніки терапевтичної фотографії та соціальної фотографії варто використовувати з метою підвищення самопізнання, усвідомлення та благополуччя; покращення стосунків із сім'єю та оточуючими; активізації позитивних змін; зменшення соціальної ізоляції; сприяння реабілітації; зміцнення громад та збагачення міжкультурних відносин; мінімізації конфліктів; привертання уваги до тієї чи іншої соціальної проблеми; розвитку навички візуальної грамотності та підвищення рівня освіти (медіаосвіти) тощо [4].

Фототерапія вибудовується на комплексному підході використання різноманітних технік і методик, серед яких

базовими виділяють п'ять способів роботи людей з камерами та фотографіями: 1. Фотографії, які були створені самими клієнтами. 2. Фотографії клієнтів, зроблені іншими людьми. 3. Автопортрети клієнтів. 4. Сімейні альбоми та інші фотобіографічні колекції клієнтів. 5. Фотопроективна взаємодія клієнтів [4]. Фототерапію можна поділити на два види : пасивну (рецептивну), яка включає перегляд фотографій з подальшим обговоренням, рефлексією, «зануренням» у спомини, оцінкою, вияву почуттів тощо; та активну (інтерактивну) – фотографування, створення автопортретів, колажів, презентація фотозображень та самопрезентація, планування, обговорення, робота з фото- та відеоматеріалами за певною темою, оприлюднення фотопродукції в соцмережах задля отримання відгуків, фоточеленжі, фотомарафони тощо. Фотопроективна та інтерактивна фотодіяльність дозволяє візуалізувати, виявити назовні, презентувати, екстеріоризувати суспільству власні думки, сенси, почуття, переживання невербально. У цьому й полягає терапевтичний ефект, який варто взяти до уваги в соціальній роботі фахівцям соціальної сфери.

Фототерапія доцільна в комплекті робочого інструментарію соціального працівника / соціального педагога задля надання дієвої соціально-психологічної підтримки й допомоги різним категоріям населення, які перебувають у складних життєвих обставинах. Фототерапевтичні методики можуть бути використані як окремі соціальні проекти, під час тренінгів, занять, індивідуального чи групового спілкування, консультування; входить до комплексу терапевтично-реабілітаційної діяльності, провадженої в умовах соціального центру, закладу освіти, установ державного й недержавного сектору соціальної спрямованості. Перевагою використання методу фототерапії є її доступність, популярність і поширеність фото- і відеопродукції, незаангажованість у роботі з представниками різних вікових і соціальних категорій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович І. Фототерапія як технологія соціальної роботи. URL: https://www.nayk/nauchnyie_meropriyatiya/int_konf/mezhdunarodnyie/10_10_2014_stanovlenie_professii_sotsialnyy_rabotnik_metodologii_modeli_i_tekhnologii/2_zarubezhnye_i_otechestvennye_modeli_i_opyt_sotsialnoy_raboty_i_sotsialnog_o_obrazovaniya/fototerapiya-kak-tekhnologiya-sotsialnoy-raboty/
2. Ментальні розлади: що показує дослідження «Anima.ua» серед українців: відео. *YouTube*. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TuoE6GYqkzo>

3. Фототерапія: використання фотографій в психологічній практиці / за ред. О. Копитіна. URL: <https://www.litres.ru/book/raznoe-47672/fototerapiya-ispolzovanie-fotografiy-v-psihologicheskoy-prakt-180016/chitat-onlayn/>
4. PhotoTherapy, Therapeutic Photography, & Related Techniques. *PhotoTherapy Centre*. 2023. URL: <https://phototherapy-centre.com/>
5. Weiser J. Comparing PhotoTherapy and Art Therapy. *PhotoTherapy Centre*. 2023. 3 p. URL: https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2023/05/phototherapy_compared_with_art_therapy-5-2023.pdf

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кравченко А. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
acravcenko@gmail.com*

Освіта, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін в умовах воєнного стану. В складних умовах педагоги мають надавати якісні освітні послуги, організувати ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу задля успішного виконання поставлених завдань. Адаптація до навчання містить у собі ряд характерних особливостей. На етапі молодшого шкільного віку відбувається безпосереднє формування особистості в якості учасника суспільних відносин. Засвоєння дитиною необхідних знань, умінь, навичок в дані періоди зумовлює її характер та особистість. Саме тому, дослідження основних складових адаптації дитини до школи є актуальним питанням сучасної психології та педагогіки

Мета статті полягає в дослідженні необхідних умов адаптації дітей молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану.

З огляду на специфіку досліджуваного питання, проблематика адаптації дітей молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану недостатньо висвітлена в працях вітчизняних науковців. Освіта під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України є предметом досліджень Ю. Назаренко, Т. Жерьобкіної, І. Когут, О. Березко. Адаптацію до навчання вимушених переселенців зі сходу України вивчали О. Карман, М. Дем'яненко, І. Нестайко.

МОН України ухвалило ряд документів стосовно навчання в закладах загальної середньої освіти, зокрема нас цікавить наказ